

A SVÉDORSZÁGI MAGYAR IRODALOM JELENE¹

(...) *édes istenem, (...) mi vár ránk! Egy új korszak.*
Gergely Tamás: Torokcsavar, Bookart, 2010)

Ha röviden kellene összefoglalnom, nyugodtan mondhatnám: nincs.

Ha tíz percem van, akkor azt mondhatom, ugyancsak nyugodt szívvel: még lehet.

A kezdetek

Minden 1833. április 1-én kezdődött Helsinkiben. Igen, a *határon túliság* párhuzama helyénvaló, hiszen tudjuk jól, ez Svédország saját Erdélye, csak ők éppen 110 évvel korábban veszítették el. Runeberg (a svédek Aranya) ekkor jelentette meg saját lapjában Kazinczy Ferenc egyik versét.

Aztán jöttek a nagyok, a profik, a magyarok. Leffler Béla, Pándy Kálmán, Lotz János. Még a II. világháború előtt. '56 után pedig Csatlós János (Svéd Akadémia fordítói díja, 1976) és Thinsz Géza neve fémjelzi a fordításokat. Jellemző, hogy a legtöbben oda-vissza is fordítanak, így a magyarországi magyar irodalmat is gazdagítva. Hozzájuk mindenben mérhető végzett és vitathatatlan érdemekkel távozott Mervel Ferenc is (2004-ben), ám ő már úgy, hogy az Írószövetség is, és az állam is elismerte munkásságát a *Pro Cultura Hungarica* díjjal.

Ők voltak tehát a nagy fordítók és irodalom-szervezők.

A forradalom után Svédországban letelepedett értelmiségiek egyetlen tartós lapja a Magyar Tudósító (később Északi Tudósító) volt. Erre a lapra elő kellett fizetni, s amikor az érdeklődés 500 előfizető alá csökkent, megszüntették a lapot. Sajnos, ez a nagyon értékes anyag, amely betekintést engedne a svédországi magyarok több mint egy évtizedes kulturális és társadalmi életébe, ma is feldolgozatlanul áll.

Számosan jelentkeztek a magyarok közül már a hetvenes-nyolcvanas évektől svéd nyelvű írásokkal, könyvekkel vagy svédre fordított műveikkel: Kádár Péter, Klein Georg/György, Márky Ildikó, Neufeld Róbert.

¹ Az írás a Tokaji Írórtábor – 2010. augusztus 12. – előadásának készült.

Sajnos időhiány miatt most nem térhetek ki az összes nagyszerű fordítóra, akiknek felbecsülhetetlen munkája nélkül most kevésbé volna jó magyar-nak lenni Svédországban.

Újabb kori próbálkozások

A Tudor Alapítvány Magyarországon 2000-ben jött létre Somlai Péter szociológus (alapító) és Endreffy Zoltán filozófus kezdeményezésére, a szegény ám tehetséges gyerekek támogatására. Mint később kiderült, egyáltalán nem véletlenül, ezzel egy időben alapítottam meg a *két évszak* művészeti kiadványt.

Ennek előzménye csak annyi volt, hogy nem volt! Nem volt egy svédországi magyar művészeti/kulturális kiadvány és akkor ama „szolgálat-kényszerem” megtalálta tárgyát, hivatását.

A kiadványnak, nemes egyszerűséggel, két célja volt. Egyrészt: teret biztosítani a Svédországban élő magyar alkotó- és előadóművészeknek közös megjelenésre; teret biztosítani a sokszínűség felmutatására és erősíteni a svédországi magyarság azonosság-tudatát. Másik célja: erősíteni a kapcsolatokat a svédországi magyarság és a magyarországi illetve kárpát-medencei magyarság között.

Szerintem a kiadvány mindkét célját elérte és teljesítette.

Öt év alatt (évente kétszer jelent meg, március 15-én és október 23-án) tíz szám jelent meg. A CD-rom (kezdetben floppy-lemez, mellékelem!) adta sajátosságokat kihasználva volt rajta: zene, előadó-művészet (film), képzőművészet és irodalom.

Az induló listát Makkay Lillától, a követség akkori kulturális attaséjától kaptam. A körülbelül 30 címet tartalmazó listából – mai emlékeim szerint – mindössze ketten válaszoltak pozitívan: Gergely Tamás és Mervel Ferenc. Ám később, már a kész termék láttán, könnyen csatlakoztak mások is. Ennek aztán híre is ment, és egyszer csak „virtuális vendégei” lettünk A határon túli magyar irodalom hete Székesfehérváron és Fejér megyében 2003. szeptember 23–27. rendezvénynek is.

A másik célt is sikerült teljesítenem, ennek tanúbizonysága, hogy a Tudor Alapítvány honlapján ma is ott szerepel a *két évszak*, mint támogató.

Ám az öt év elteltével be kellett látnom, hogy ennek semmi értelme nincs, az emberek nem voltak vevők rá. Bár az „irodalom” egyik fele már megvolt, közönség, amely valahogy el is tudta volna tartani a kiadványt, nem volt.

Ám abba nem hagytam, az eddigi virtuális együttlétet egy újabb koncepció keretében, élőben kísértem megvalósítani, ennek eredménye lett a *hu.se.t*, a göteborgi magyar hét, amelyet 2005-ben, a József Attila ünnepléssel kezdtük.

Ennek első három évében még főszerepet kaptak ugyan a svédországi magyar alkotók, főleg az írók, képzőművészek és részben a zeneszerzők, zenészek is, de, bár erre az élő találkozóra nagyobb volt a fogadókészség a közönség részéről is, túl nagy feladat volt, így (itt nem részletezendő okok miatt) nem tudtam folytatni. A magyar hét azóta hatodik évében jár, a helyi művészek azonban hiányzanak a seregszéméről. Az idei év programja megtalálható az interneten: www.magyarhet.se

Mások is tettek közben kísérleteket a svédországi *írotársadalom* összefogására, létrehozására. 2002. február 16-án Stockholmban a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége (SMOSZ) és a Nagykövetség közös szervezésében többnyire Stockholmban élő magyar írók találkoztak az ottani Magyar Házban. A cél valamilyen közös kiadvány létrehozása lett volna. Aztán 2003. április 12-én ugyancsak a Magyar Házban megtartották az „Északi Tollforgatók” második találkozóját. Ezen már sokkal kevesebben voltak jelen.

Ám ennek a második találkozóknak eredményeként 2003 decemberében a *Híradónak* (a SMOSZ negyedévenként megjelenő lapja) megjelent a *Közérzetünk évszakai* irodalmi melléklete, Újvári Tünde szerkesztésében, a Veress T. Magdolna által összegyűjtött anyagból. A szerzők nagyjából azok voltak, akik részt vettek az első találkozón: Gergely Tamás, Lipcsey Emőke, Neufeld Róbert, Sall László, Sulyok Vince, Szabó Zoltán, Sente Imre, Tar Károly, Telegdi Magda, Tölgyessy B. Zoltán, Újvári Tünde, Veress Zoltán.

Tar Károly még az első összejövetelkor javasolta: „a Svédországban élő számos magyar író alakítson csoportot a Svéd Írószövetségben, és hozzon létre Magyar Írószövetségi Fiókot”. Egyik ötlete sem valósult meg.

Ugyancsak 2002-ben indult Tar Károly szerkesztésében az *Ághegy*, a skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam. Az azóta eltelt majd' egy évtized alatt 30 száma jelent meg az interneten, néhány kötet formájában is. Indulásakor Tar „egész Skandináviában 100” máshol pedig négyszáz (!!!)

alkotót említ és 250 munkatársat tart számon. Az Ághegy Kiadó gondozásában 2007–2010 között 10 kötet jelent meg.

1990-ben Veress Zoltán létrehozta az Erdélyi Könyv Egyletet, kezdetektől „az otthon élő erdélyi magyar írók és általában az erdélyi magyar irodalom támogatása céljával”. Céljukat sikerrel teljesítették, s eddig minden évben megjelentettek egy-egy kötetet, kezdetben „Erdély kövei”, majd az ezredfordulótól „Határtalan hazában” sorozattal. A megjelent kötetekben csak elvétve voltak jelen svédországi írók.

Fénypontok

Az utóbbi évtizedben azonban megjelentek már olyan alkotások, amelyekben a szerzők *svédországi-sága* a művekben témaként jelenik meg.

Gulyás Miklós, az egykori stockholmi könyvtáros csodálatos esszéutazásokat írt meg, amelyekben otthonosan járta be és hívta képzeletbeli találkára például a reformkor magyar és svéd nagyjait. Külön érdekesség, hogy két könyvét egy *határon túli* kiadó, a Mentor (1998, 2003) jelentette meg... Másik kettőt pedig a Noran adta ki.

Veress Mária „Üzenet egy úszó jéghegyről” (2007) című könyvében tudatosan követi és illusztrálja az idegenbe, illetve az új hazába való érkezés, beilleszkedés összes lépcsőfokát, s mindezt a komplexitást annak ellenére tudja közölni, hogy a történetekbe kevés szereplőt von be, ám azok (pl. a mesélő én) változásai annál szembetűnőbbek. Az ő könyvét is egy *határon túli* kiadó, a Pallasz adta ki...

Lipcsey Emőke „Ördöghinta” (2009) című regényében Magyarország és Svédország egyenlő súllyal van jelen. Illetve, a magyarországi és svédországi események, szereplők, helyszínek egyenlő súllyal vannak jelen.

Mint látható, a svédországi határon túliak *jobbára* a határon túl kaptak közlési lehetőséget, jellemző módon Mervel Ferencet is többször is közölte például a Kalligram (Pozsony) és a Mentor (Marosvásárhely).

Szeles Judit vállalkozása a legutóbbi: Szél Róza *blogregénye*. Elérhető a www.panno.se oldalon.

*Gergely Tamás*nak idén Csíkszeredán jelent meg a mottóban idézett könyve.

Az *Ellenpontok* egyik volt szerkesztője, *Tóth Károly Antal* is rendszeresen közöl a magyar sajtóban, két könyve jelent meg. Ide sorolandó, bár svédül ír, *Tamas, Gellert*, akinek „A lézeres gyilkos” című könyve Magyarországon is sikert aratott.

Szintén nem magyarul írták, de mindenképpen megemlítendő az elmúlt évtizedben a svédor-

szági egyetemeken magyarok által készített szakdolgozatok. A tucatnyiból kiemelendő Lajos Attila Raul Wallenberg-ről (2004, Växjö) és György-Ullholm Kamilla a svédországi magyar gyermekek kétnyelvűségéről (2010, Stockholm) írt munkája.

Utolsóként említsem, de fontosságuknál fogva elbírájk ezt a helyet is. 2009-ben alakult meg a Felis (ejtsd: félisz) Kiadó. Larsson Mária, a családi vállalkozás létrehozójának szándéka, hogy magyar gyermekirodalmat jelentessen meg svédül. *Paulovkin Boglárka* „Róka és Egér új otthon keres” című mesekönyvét épp egy hónappal ezelőtt jelentette meg svédül.

Ove Berglund (ejtsd: Uve Berjlund) hat éve adja ki saját kiadójában József Attila, Babits Mihály, 2x Kányádi Sándor, Weöres Sándor, Radnóti Miklós, és most legutóbb Rafi Lajos versfordításait.

Összegzés

Az összeesküvés-elméletek mellett, amelyek könnyen életre/szárnyra kelnek egy olyan információ/kapcsolat-szegény környezetben, mint a „svédországi magyarság”, érdemes volna talán szembenézni a tényekkel, ami a svédországi magyar írókat illeti, de ez vonatkozhat az összes alkotó-szakma területére, sőt az emigráció minden egyes tagjára. Ezeket az embereket ma már sem kényszer, sem hiány, sem eszme nem tarja egyben, és nem is fogja őket össze! És hát, ne feledjük, az egyedek jobban különböznek egy nemzetben belül, mint a nemzetek különböznek egymástól.

Szerintem nem kevésbé fontos az is, hogy az anyaországnak és a többi határon túlinak mi, emigránsok adjunk, s ne onnan kérjünk támogatást!

Két évvel ezelőtt, a göteborgi magyar hét keretén belül megrendezett kerekasztal keretében javasoltam, idén vegyünk részt a pécsi Európai Kulturális Fővárosi programban (Magyarok I. Kulturális Világfesztiválja, szeptember 14–26.): mutakozzon be a svédországi, sőt az egész nyugat-európai magyarság. Akkor egy, ma már minősíthetetlen és oka vesztett kifogással a Nyugat-Európai Országos Magyar Szövetségek Szervezete (NYEOMSZSZ) egész vezérkara, nem értve ennek fontosságát, lemondott a lehetőségről.

„A magyar nemzetpolitikának az az alap gondolata, hogy történelmi okok miatt három pilléren nyugszik a magyar nemzet, az anyaország magyarsága, a Kárpát-medencében, illetve a nyugati emigrációban élő magyarság alkotja” – mondta két hónappal ezelőtt Sepsiszentgyörgyön Semjén Zsolt, miniszterelnök-helyettes.

Ismét csak szerintem fontos volna, hogy például ilyen nagy horderejű kérdésekben ne egy olyan társadalmi szervezet, mint a NYEOMSZSZ vagy a SMOSZ tisztségviselői mondják ki az utolsó szót! Kellene lennie egy szakmai kollégiumnak, amely összefogja ama 15 millió magyar alkotóit (ha az Akadémia meg tudja ezt tenni a tudósokkal...!)

Ilyen összefüggésben nem véletlen talán az sem, hogy meghiúsultak azok a próbálkozások, amelyek a SMOSZ kezdeményezett a svédországi magyar *író-társadalom* megszervezésére. Az a civil-szervezet, amelynek taglétszáma alig éri el a 30 ezresre becsült svédországi magyarság 2 százalékát, s mégis „a” svédországi magyarság nevében gondolkodik és nyilatkozik, nem rendelkezett azzal a legitim felhatalmazással, mely megszólíthatta volna az „írastudókat” is.

Javaulatok – feladatok

Talán a „*The Hungarian Quarterly*” a magyar kultúrát negyedévente angolul bemutató folyóirat mintájára létre kellene hozni egy olyan folyóiratot, amelynek elsődleges – sőt, egyetlen – feladata lenne a *nyugati emigrációban élő alkotók munkáinak* összegyűjtése és Magyarországon való közlése, terjesztése. Az egykoron oly színes, a soknemzetiségű magyar társadalomból táplálkozó irodalomnak szerintem jót tennének ezek a behatások.

A feladat megoldása sokkal könnyebb, mint gondolnánk. Kaiser Ottó az Alexandra Könyvkiadó segítségével már elkezdte a munkát. *Határtalan Irodalom* című könyvei és a *Hungaricum* folyóiratok már ezt valószínűsítették meg. Ezt a feladatot felvállalhatná az új „szárnyak” alá került Balassi Intézet, melynek nemcsak Európában, de világszerte kiterjedt hálózata van.